

DEMÉNY PÉTER

SZERELMES SZORONGÁSOK

Benjamin Britten és Peter Pears. Ez a két aliteráló nevű ember negyven évig élt együtt abban az Angliában, amely életük nagy részében nem fogadta el a homoszexualitást. Nádasdy Ádám szerint néhanapján meglátogatta őket egy rendőr, és afelől érdeklődött, mit csinálnak ők egymással, ezért „szegény szorongó Britten” ilyenkor könyörgött Pearsnek, hogy köszön névházasságot valakivel.

Nemcsak és nem is elsősorban ezek az anekdoták érdekelnek – persze nem tudom, mi a „másod-sorban”. A művész mindenképpen abból él, hogy problematikusnak vagy legalábbis közlendőnek, megformálandónak ítél valamit, alkalmasint az életét. Mekkora segítség az olykor tanácstalanul forgolódo tehetségnek, hogy mindig van probléma és kihívás! Mi lenne nagyobb probléma, mint hogy a személyiségem egy részét folyamatosan el kell rejtennem, hazudnom kell róla? Tabu vagyok önmagam számára. Másfelől: mi lenne nagyobb áldás, mint a *folyamatos*, biztonságot adó és ihletet nyújtó szerelem. A naplók és a levelek bizonyára sok rejtelmet elárulnak, az azonban biztos, hogy Britten Pears élettársaként halt meg, Pears szerette és védte. Ez persze szerep is volt, úgy értem, társadalmi szerep. Kettőjük kapcsolatában (lásd „szegény szorongó Britten”) minden valószínűség szerint Pears volt a „férfi”. A *The Hidden Heart* (A rejtőzködő szív) című 2001-es BBC-produkcióból is az derül ki, Pears mindig is elfogadta, hogy kicsoda ő, milyen a szexualitása, nem vívódott ezen. BB és PP viszonya nem volt provokatív, mint Wilde és Bosie szerelme – amennyire át tudom látni az életüket, semmi egyébre nem vágy-

...Britten úgy érzi, Pears nem jól énekel, nem jól alakít, szorong, feszül, kisül, bocsánatot kér, másnap ismét leül a zongorához.

tak, mint hogy békében alkothassanak. Nem voltak démonok, legalábbis *látványos* démonok semmiképpen. Amikor ezt mondom, Nádas Péter egy megjegyzése jut eszembe, aki szerint provokálhatod az olvasót nyíltan, és úgy is, hogy azt higgye, minden rendben van, klasszikus szöveget olvas. Britten egész életműve „klasszikus”, orfikus, ahogy Hamvas nevezi ezt a típusú alkotót: renkezi az erőket. Ám a klasszikus és sikeres operák, rekviemek, szimfóniák között és mögött, azok mélyéről a megoldhatatlan probléma áramlik és morajlik: miért ítélnék az emberek felületesen? A *Peter Grimes*, a *Billy Budd*, a *Halál Velencében* másról sem szól, nyilván nem véletlenül (a *Billy Budd* librettóját E. M. Forster, a nagy meleg angol író írta), mint hogy különös emberek belepusztulnak abba, hogy nem olyanok, mint a többiek, nem úgy élnek, és nem úgy szeretnek.

Gentlemanlike – mondja egy kontratenor az említett dokumentumfilmben. De hogyan működik ez a *gentlemanlike*? Úgy, mint Thomas Mann esetében, aki Nádas szerint felépített egy hazug szerepet? „Íme, lássátok, így néz ki egy minden ízében kiteljesedett, érett személyiségre szemérmesen büszke, démonaitól kiegyensúlyozottan megkísértett, elnézésre és megértésre mindig kész, a jó és a rossz dolgaiban föltöbb járatos, művelt és jómódú polgár, aki minden áldott napon pedánsan és példásan munkálkodik, ennek végeztével pedig könnyedén és kedvtelve forog a fényes társaságban. És valljuk be, egy ilyen személyiség valóban irigylésre méltó lenne, ha nem csupán ennek a személyiségnek a szerepét játszaná. Mivel azonban egy hosszú és fáradságos életen át viszonylag következetesen, viszonylag ízlésesen, viszonylag hibátlanul s így viszonylag hitelesen elő tudta adni azt a szerepet, amelyet nem másból, mint önnön alkatából szabott ki, nemcsak kiváló játékosnak bizonyult, hanem a megszólalásig olyan volt, amilyennek magára szabott szerepe megkívánta.” A film nem állítja, hogy nem így történt. Egy zenetörténész azt mondja, Brittent soha nem érdekelte a politika, ám egy időn túl érdekelni kezdte a hatalom. Egy lord és barát elmeséli, hogy Britten hátat fordított neki, miután elvált.

Szóval Benjamin Britten elvárta, hogy mások viselkedjenek, ha már neki is viselkednie kellett. Vagy úgy érezhette, ha ő ünnepezt zeneszerző, akkor nem „állhat le” akárkivel beszélgetni. Nem tudom, de azon túl, hogy ez a vonása nem a legrokonszenvesebb, az emberi viselkedések mintázatában (tudjuk: „semmi emberi nem idegen tőlem”) mélységesen és szomorúan érthető. „The hottest ticket” (a legnagyobb szám), mondja a zenekritikus Pearsről a *Grimes* kapcsán, hogy tehát a tenor olyasmi lehetett Nagy-Britanniában, mint Angela Gheorghiu Romániában, és Britten egy életen át Pears számára írta a szerepeket. Akit szeretnek, elvárja, hogy szeressék, ezért a szeretetért cserébe azonban, úgy érzi, adnia kell: megfontoltságot, békét, a nyugalom látszatát. Aki „gentlemanlike”, az diszkrét, és nem engedheti meg, hogy felkavarják.

A probléma mindig ott van a szobában, a tigris ott nyúlik el a kandalló előtt. Nincs nagyobb áldás és átok, mint amikor megszelídíthető. A szenvedély tárgya a hiúság tárgya is egyben. A tenor a szerelmem. Ehhez a szerelemhez kétség sem férhet: a filmben gyönyörű levelek hangzanak el, mindketten úgy írnak, mint szerelmük első pillanatában, holott a *Halál Velencében* amerikai körútja körül keletkeztek, Pears turnéja idején, és ez volt Britten utolsó operája.

A tenor a szerelmem. Számára írom a szerepeket, és vele köt össze a szenvedély. De minden szenvedély szenvedés is, és számolni kell az önszerellemmel is, amely még Pearst is kevésnek tartja időnként, nem beszélve arról, hogy ő a legnagyobb akadálya annak, hogy magamat szerethessem, zavartalanul. Ráadásul ő is alkotó ember,

ő is gátlásokkal, félelmekkel és hiúsággal küszködik, és még azzal a szerelemmel is, amely hozzám köti.

Úgy gondolom, minden egyes opera, minden egyes zenemű a szenvedély továbblendítése és felszabadulása egyben, kiszellőzése, amikor a túlfeszített húr elröpítheti a nyilat. Ezek a nyilak azonban olykor nem egyszerre repülnek ki, Britten úgy érzi, Pears nem jól énekel, nem jól alakít, szorong, feszül, kisül, bocsánatot kér, másnap ismét leül a zongorához.

Ezek csak találgatások, sajnos még nem ismerem a naplót és a leveleket. De egyvalami biztos. Britten Pears karjaiban halt meg, 63 évesen, egy olyan betegséget követően, melynek következtében tolószékkel járt, ápolónő gondozta (a filmben is megszólal), és nem tud zongorázni. A szép halál mégis megadatik neki: nem kell elveszítenie a szerelmét.

